

گزارش مختصر همایش بزرگداشت استاد احمد آرام و بررسی مسائل ترجمه در ایران

افسانه امیرمعز

مراسم بزرگداشت استاد احمد آرام روز چهارشنبه دهم اسفند ماه ۱۳۷۹ به همت مؤسسه توسعه دانش و پژوهش ایران، دانشگاه تهران، دانشگاه علامه طباطبایی و شرکت انتشارات علمی-فرهنگی در سالن اجتماعات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران برگزار شد.

همایش با سخنرانی دکتر بهزادیان‌نژاد ریاست مؤسسه توسعه دانش و پژوهش ایران آغاز شد. سخنران نخست و ویژگیها و نکات بارز استاد احمد آرام را برشمرد و مجموع مقالات، تحقیقات و ترجمه‌های ایشان را حدود ۲۰۰ عنوان ذکر کرد و سپس تحلیلی مبتنی بر سه محور از فعالیتهای استاد احمد آرام در مقام مترجم ارائه کرد. ایشان ابتدا به وضعیت علمی کشور در آن روزگار اشاره کرد، سپس تجربه‌های تاریخی استاد در امر ترجمه را مورد بررسی قرار داد و در پایان به تبیین نقش استاد در فرهنگ عمومی کشور و عامیانه کردن علم پرداخت.

دومین سخنران آقای دکتر پرویز اتابکی بود که خاطراتی از استاد نقل کرد و شعری در ثنای ایشان قرائت کرد. سپس آقای ابوالحسن آرام، فرزند آن مرحوم، در مورد نحوه کار و تعداد آثار استاد سخن گفت و خاطراتی از ایشان نقل کرد. چهارمین سخنران آقای احمد مسجد جامعی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی بود که نخست به ذکر خصایص استاد احمد آرام پرداخت و سپس مسائل ترجمه در ایران را در سه مقطع تاریخی — در عهد ساسانیان بویژه خسرو یکم، میانه سده دوم هجری، و اواسط دوره قاجار — مورد بررسی قرار داد.

اولین سخنران جلسه دوم دکتر فاطمه عشقی عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی بود. سخنران پس از اشاره به ارزش و جایگاه حرفه ترجمه، به اهمیت آن در ایران و فرانسه و نقش اساسی آن در پیشبرد علمی، فرهنگی این دو کشور پرداخت. سخنران سپس به اهمیت تربیت مترجم و برنامه‌های آموزشی ترجمه در کشور فرانسه اشاره کرد و طرحی برای آموزش مترجم در ایران پیشنهاد نمود. پس از ایشان، دکتر ایرج علی‌آبادی مقاله خود را تحت عنوان "درباره ترجمه" قرائت کرد. ایشان ضمن اشاره به مشکلات ترجمه، مسائل ترجمه را به دو بخش تقسیم کرد: مسائل مربوط به زبان مبدأ و مسائل مربوط به زبان مقصد. به نظر ایشان خواننده ترجمه باید دقیقاً همان چیزی را از متن درک کند که خواننده متن

اصلی. ایشان در پایان بر دقت در ترجمه و نیز جنبه هنری ترجمه تأکید کرد. عنوان مقاله سخنران سؤ دکتر بهرام بهین، "اهمیت تأویل در ترجمه" بود. سخنران پس از بررسی نظریه ساختگرایسی سوسور فلسفه شناخت، مسأله تاثیر زبان‌شناسی بر ترجمه و ارتباط ترجمه‌شناسی و زبان‌شناسی را مورد بحث قرار داد و پس از اشاره به اهمیت اعمال روش علمی سوسور در ترجمه و نیز ارتباط زبان‌شناسی جامعه‌شناسی زبان با مسأله تأویل در تنش بین عینیت‌گرایی و ذهنیت‌گرایی، مواضع هلیدی و فیش و نیز تاریخچه هرمنوتیک و نظریات هایدگر، گادامر و سوسور، به بررسی آرای پل ریکور در زمینه تأویل متن پرداخت و در پایان به این نکته اشاره کرد که مترجم در مقام جستجوگر حقیقت باید از خود خارج شود و واقعیت‌های خارج از ذهن خود را بررسی نماید تا بتواند زبان و متن را درک کند. چهارمین سخنران آقای محمدرضا قلیچ‌خانی بود با مقاله‌ای تحت عنوان "پنج مشکل علمی دانشجویان ترجمه". ایشان مشکلات ترجمه دانشجویان از جمله عدم وجود انسجام بین جملات راناشی از عوامل متعددی دانست که برخی از آنها به قرار زیر است: اطلاعات عمومی کم، عادت نداشتن به مطالعه، ساده انگاشتن فن ترجمه، در نظر نگرفتن آحاد معنایی و بار معنایی کلمات.

در جلسه سوم نخست دکتر مرتضی کافی در باره ترجمه شعر سخن گفت. ایشان تفاوت‌های فرهنگی، امکان قرائت‌های مختلف از شعر، سبک و نیز از میان رفتن نظم و وزن و زیبایی شعر در ترجمه را از عواملی دانست که شعر را ترجمه‌ناپذیر می‌کند. سخنران دوم دکتر ثریا خوانساری بود که به نقد و بررسی سبک‌های ترجمه و سپس انواع مختلف ترجمه پرداخت. ایشان انواع ترجمه را از دیدگاه نظریه پردازان مشهور ترجمه به چند دسته تقسیم نمود. ابتدا نظریه کتفورد را مبنی بر تقسیم ترجمه به کامل، ناقص، کلی، محدود، آزاد و وابسته توضیح داد. سپس نظریه یاکوبسن را که معتقد به سه نوع ترجمه درون‌زبانی، برون‌زبانی و بین‌نشانه‌ای است تشریح کرد و در ادامه به بررسی نظریات نیومارک در باره ترجمه و تقسیم آن به ترجمه پیامی و معنایی پرداخت و در پایان انواع ترجمه از نظر نایدای یعنی ترجمه هسته‌ای (مرکزگرا)، گسترده (مرکزگریز) و ترجمه خطی را تحلیل کرد. سخنران سوم آقای رضا ناظمیان بود که به مسأله برابریابی دستوری و واژگانی در ترجمه از عربی به فارسی پرداخت. در پایان میزگردی برای بررسی وضعیت ترجمه در ایران تشکیل گردید. در این میزگرد آقایان رضا سیدحسینی، نوذری، محمدرضایی، همایون‌پور و محمد هادی شفیعی‌ها حضور داشتند. موضوع میزگرد مسائل عمده ترجمه از جمله ترجمه شعر، ترجمه کتب مقدس و ترجمه ادبی بود. در زمینه ترجمه شعر به ترجمه‌ناپذیری شعر اشاره شد و مشکلات آن از جمله برگردان قالب شعری، حس و حال و هوای شعر، گره خوردگی عاطفه و اندیشه در زبان شعر و ترجمه شعر فارسی به زبان خارجی مورد بررسی قرار گرفت. در زمینه ترجمه محاوره این مسأله بحث شد که آیا باید کلمات را شکست یا نزدیک به زبان محاوره به کار برد. نظر غالب آن بود که در ترجمه ادبی وفادار بودن به ترجمه لطمه می‌زند و بهتر است بجای ترجمه کلمه به کلمه، ترجمه ساختار به ساختار انجام گیرد. □